

Nostalgija

V zadnjih petih letih sem bil priča kar nekaj okroglim mizam, strokovnim razpravam in razgovorom kar tako, ki so se vrteli okoli vprašanja "izginotja" civilne družbe v devetdesetih ter prebega njenih akterjev v politiko oz., natančneje, v državno in strankarsko administracijo. Vselej se na koncu pojavi očitek in nelagodni učinek nostalgčnosti. Civilnodružbeniki vendar ne bi smeli ponoviti napake revolucionarjev, ki so od potomcev še desetletja zahtevali vzneseno podoživljanje enobejevske tradicije! Kar je bilo, je bilo in je treba prepustiti spominu. Tudi analitičnemu in strokovnemu oz. nenostalgičnemu spominu.

Dejstvo je, da civilnodružbeniki vendar niso bili tako civilni, kot so trdili: rušenje oblasti je bilo hkrati zavzemanje oblasti. Anarhistična in hipijevska "naivnost" šestdesetih se je v osemdesetih zdela že zelo oddaljena in tuja. Torej ni nič nenavadnega, da se je večina civilnodružbene elite preselila v državni in strankarski aparat. Ko je politična država zamenjala partijsko, jo je bilo treba zapolniti z vsaj približno kompetentnimi ljudmi. Na voljo je bil le omejen material: pragmatično-oportunistični del komunistov, ki jih je bilo treba omejiti in jim omogočiti konvertitstvo, ter civilnodružbeniki različnih barv (nova družbena gibanja, ekologji, mirovniki, nacionalno politizirani književniki, katoliško-narodnjaške in kmečke skupine, radikalne sub/kulturniške skupine in gibanja ...). V teh, s človeškimi resursi omejenih razmerah, so razumljive patologije, kot npr. čezmerno vpletanje pisateljev in pesnikov v politiko, kar je bil običajen (in v dobro umetnosti upajmo, da prehodni) pojav v vseh "tranzicijah". Bolj zaskrbljujoča pojava sta beg velikega števila akademikov iz univerz in raziskovalnih inštitutov v uradniške in strankarske službe ter politizacija Rimsko-katoliške cerkve. Če odštejemo pojemanje ustvarjalnih moči (praviloma velja isto za politizirane literate), je najbrž glavni vzrok prebega v mizernih pogojih dela in plačah univerzitetnih učiteljev in raziskovalcev ter v ozakonjeni gerontokraciji v visokem šolstvu. Cerkev se s svojimi skupinami politizira tako, da prevzema civilnodružbeno držo osemdesetih: državo razume kot partijsko državo, ki jo je treba naskakovati, ne glede na to, da jo ustava omejuje na religiozno funkcijo. Civilnodružbeniška drža omogoča določeno izvzetost, ki legitimira nespoštovanje ustave (ločenosti cerkve od države), po potrebi pa imidž krivičnega izobčenstva. Ohranjanje te taktike osemdesetih ne more biti uspešna, ker je vzpostavljena sfera politične države (demokratske volitve itd.) in so vsi revolucionarni naskoki "civilnodružbenih iniciativ" zgrešeni in groteskni. Ne mislim, da državljanske iniciative niso potrebne in zaželeni (tudi kot korektiv partitokraciji) – nasprotno – naj se organizirajo in izrazijo interesi hendikepiranih, naravovarstvenikov, ostarelih, lezbijk, travokadilcev, deložiranih, ogoljufanih,

razlaščenih in olastninjenih razlaščevalcev, zapornikov, žrtev psihiatričnega zdravljenja in drugih. Kar državljanska gibanja devetdesetih nimajo, za razliko od družbenih gibanj osemdesetih, je imaginarij epskega spopada dobrega in zlega, kjer mora nujno eno premagati drugo. Državljska gibanja realizirajo inkluzivno državo.

Od tod nam je jasnejša zgoraj omenjena nostalgija. Ne gre za nostalgijo po družbeni in politični artikulaciji: teh ni nič manj kot v osemdesetih, še več, mislim, da jih je več in da so konkretnije artikulirane. Gre za nostalgijo po teoretskem oz. ideološkem aparatu osemdesetih, ki je spremljal in definiral civilno družbo osemdesetih. Tedanji čas je še omogočal emfatične kategorije, dihotomne predstave, polarizirajoče termine, velike pripovedi, ki so zamenjale revolucionarno retoriko s konca šestdesetih, formalno-strukturno pa se niso odrekle epske razsežnosti. Delavski razred oz. proletariat sta zapustila prizorišče zgodovine, ne pa tudi revolucija. O konzervativizmu kot revoluciji je poslej lahko govoril tudi Reagan in povsem običajna je oznaka tranzicije na prelomu devetdesetih kot revolucije, čeprav je praviloma obubožala večino prebivalstva, zamenjala elite, zanetila nekaj lokalnih vojn in kot največjo pridobitev prinesla vojaško razbremenitev Zahoda. Razumeti družbeno skozi razklanost civilne družbe in (partijske) države je enostavno in lagodno. To razumevanje je zadelo nek izsek osemdesetih, ki je minil in je zdaj na razpolago spominu, ker je za sedanje razmere povsem neuporabno. Razumevanje kompleksnosti devetdesetih onkraj dualističnih opredelitev zahteva predvsem drugačno razumevanje političnega in države. Civilno ne naskakuje države kot nekaj Drugega, temveč se mora biti sposobno artikulirati kot državljansko. Politika je modus oblikovanja inkluzivne države s strani heterogenih družbenih akterjev. Država ni "ablast onih zgoraj", temveč kompleksen instrumentarij, ki mi je načeloma na voljo. Tu pa slovenska realnost stvari zakomplicira.

Tisti, ki so iz civilnodružbeništvu prebegli v politiko, so praviloma ohranili civilnodružbeniški imaginarij političnega kot tujosti družbe Nostalgija – le da so zamenjali strani. Svoje vloge ne razumejo kot receptorje političnega, ampak kot varnostnike, ki odvrčajo vstop "civilnega" v državo. Tako je v velikem delu servisna vloga države povsem blokirana z balkanoidnimi manirami: namesto, da bi se pogodbeno utrjevale vzajemne odgovornosti pri financiranju različnih državljanskih potreb, interesov in pobud, imamo enosmerno proračunsko podpiranje klientel brez jasnih kriterijev. Administracija zato ni nevtralni servis, temveč je vezana na klane tako, da vsaka zamenjava ministra zahteva še nove "zveste" uradnike, ki jih je vedno več.

Nek civilnodružbeni in teoretski junak osemdesetih je dosegel, da so na nekem ministrstvu prepolovili dotacije za Časopis. Ne glede na kakršne koli kriterije, kot je to kakovost, odzivnost, obseg itd. preprosto ne sodimo v klan. Zato bom v znak želje po dobrih odnosih s tem klanom tvegal izjavo: Lacan je imel pojma o matematiki!